

En relació amb d'altres poblacions del Pla de Mallorca, Manacor era una vila modesta, dedicada bàsicament a l'agricultura i la ramaderia, que sobresortia per la seva producció de blat, llana i formatges.

Patrimoni i poder: les propietats dels Truyols a Manacor al segle XVIII

*Eduardo Pascual Ramos
Universitat de les Illes Balears (UIB)*

Entre els segles XVI al XVIII, la riquesa, com a sinònim de patrimoni, es va convertir en l'element fonamental sobre el qual giraven els principals processos socials i polítics d'una època estamental i classista.¹ La possessió d'un bon patrimoni i, en major gràcia, la seva consolidació mitjançant una sòlida base agrària va aportar una imatge de dignitat a l'imaginari de la societat de l'època. La forma de vida de la classe noble a Espanya estava condicionada a mantenir com a referent elements necessaris de cara a l'opinió pública. El referent que marcava distinció era la imatge d'ostentació, tant en els elements simbòlics de cara a l'opinió pública (cognoms, armes, propietats rústiques, capelles, cases pairals), com en la vida quotidiana (pintures, omnipresència dels escuts d'armes, riques vestidures si és possible d'importació, joies, ornaments...). Els membres que componien l'elit local havien d'unir elements distintius com ara riquesa, capacitat d'influència sobre la comunitat i prestigi.

La família Truyols reunia tres elements fonamentals per pertànyer al grup de poder a la Mallorca de principis del XVIII: patrimoni, contribució a la monarquia i pertànyer al braç noble mallorquí. Quant al seu patrimoni, les dues principals característiques eren, d'una banda, la gran quantitat de propietats localitzades principalment a Manacor gràcies al fideïcomís i, de l'altra, el seu caràcter agrari, ja que sense cap dubte, durant l'edat moderna, les terres eren un dels mitjans d'enriquiment més prestigiosos. Les famílies propietàries de grans extensions de terres es caracteritzen per ser poc emprenedores, evitant en tot moment dedicar-se, almenys obertament, a qualsevol tipus d'activitat que no atorgàs prestigi. D'aquesta manera, l'explotació de la terra i l'exercici de càrrecs de

---

¹ Agrair a Maria Pilar Castor Binimelis, responsable de l'Arxiu Municipal de Manacor, l'ajuda prestada.

l'Administració monàrquica, aleshores ben retribuïts, varen ser els principals mitjans d'enriquiment que atorgaven prestigi i poder.

Els Truyols, des de principis del segle XVI fins al primer terç del XVIII, anaren ascendint en l'estament nobiliari fins a arribar a obtenir un marquesat.

Ascens social i polític del Truyols entre els segles XVI al XVIII

L'ascens social dels Truyols començà a inicis del segle XVI quan s'instal·laren al terme de la parròquia de Sant Jaume de Palma. Les bones condicions econòmiques i l'exercici de càrrecs dels seus avantpassats varen ser factors importants perquè el 26 de març de 1507 Ferran el Catòlic atorgà el títol de ciutadà militar als germans Nicolau i Martí Truyols.² La concessió de ciutadania estava acompanyada per l'acreditació de tenir una bona hisenda per poder viure d'acord a la concessió sol·licitada. A les Germanies, la família Truyols del Fangar va patir l'envestida dels revoltats pel fet de mantenir-se fidels a la casa reial. Segons les informacions judicials publicades per José Maria Quadrado, «Nicolau Truyols del Fangar, bo i feel. Jaume Truyols Fangar: bo i feel, reduït al batle Ferrandell; és mort de pesta. Joan Sagrara i sos fills: segons instador de la Germania, matorador, fonc en la mort d'en Truiol del Fangar i és fama lo degollà [...]».³ L'any següent Nicolau Truyols era batle reial de Felanitx.⁴ Nicolau Truyols, ciutadà militar i fundador del fideïcomís del Fangar, va fer testament davant del notari Alejandro Brondo, el 18 maig de 1518, i va deixar les seves propietats al seu fill Jaume, que en morir sense descendència passaren al seu germà petit Miquel.⁵ Miquel Truyols Ballester va exercir el càrrec de capità de la gent a cavall de Manacor i del seu districte, i jurat de Mallorca. Es va casar amb Francisca Ballester i va morir el 1569. Tots dos havien estat casats anteriorment i fruit d'aquest segon matrimoni varen tenir una abundant descendència. Nicolau Truyols Ballester va ésser l'hereu principal i continuador de la branca principal. Va ser jurat de Mallorca, capità de cavalls en els terços de Milà i Nàpols, comandant de Manacor i el seu districte. Es casà en primeres nupcies amb Jerònima Albertí i fruit d'aquest primer matrimoni va néixer Miquel Truyols Albertí; i en segones nupcies es va casar amb Dionísia Vida Sant Joan, amb qui tengué cinc fills: Jaume, Nicolau, Francesc, Joan Antoni i Marc Antoni. A la mort del seu pare, Francesc Truyols Vida va mantenir la línia principal successòria dels Truyols. El

seu germà Joan Antoni va iniciar la segona línia familiar anomenada *del Mercat*. Els principals béns familiars varen passar als seus fills per aquest ordre: Jaume, Nicolau i Francesc. El seu oncle Berenguer Vida, germà de la seva mare, fou nomenat tutor i responsable dels béns de Francesc i Joan Antoni Truyols Vida, que eren menors de 14 anys. Els germans Jaume i Nicolau varen morir sense descendència masculina i el patrimoni passà al seu germà menor Francesc.

Francesc Truyols Vida es va casar el 25 abril de 1612 amb Jerònima Nicolau Trilli. Varen tenir tres fills i dues filles: Nicolau, Francesc, Jaume, Dionísia i Isabel. La constant col·laboració amb la monarquia hispànica de generacions en l'exercici professional va fer que Felip IV concedís a Francesc Truyols Vida l'ascens a la noblesa plena. El 2 de març de 1631 se li va concedir el privilegi de cavaller militar i el 6 de juny del mateix any, el títol de noblesa. Com era habitual a l'època, continuaren exercint oficis per a la monarquia a Mallorca. Francesc Truyols Vida va ser familiar del Sant Ofici, batle i jurat. El 1627 li varen concedir patent per exercir de capità de la gent de guerra de Felanitx en substitució de Nicolau Puig. Va morir el 21 de gener de 1648.

El seu fill major, Nicolau Truyols Nicolau, va continuar exercint l'ofici de militar i la gestió de les propietats heretades. El primer càrrec que va exercir data de l'any 1634 quan ascendí a capità de gent de guerra de la vila de Felanitx en substitució del seu pare.⁶ El 15 de setembre del mateix any va ser nomenat capità d'una de les companyies del terç de l'Armada Reial que es va aixecar a Mallorca per anar a Itàlia.⁷ Després de ser integrat al terç del comte de Santa Maria de Formiguera, va participar en la presa de les illes de Santa Margarida i Sant Honorat a Itàlia.⁸ Se li va concedir l'hàbit de Calatrava el maig de 1637.⁹ El mateix any es va casar en primeres nupcies amb Dionísia Font de Roqueta Gual, membre d'una important família de terratinents de l'illa.¹⁰ Fruit d'aquest primer matrimo-

2 ARM, Not. P-153, f. 121v-123.

3 QUADRADO, José María (1896). *Informacions judicials sobre els adictes a la Germania en la Ciutat e illa de Mallorca, e penes de cos e d'haver a ells imposades après la reducció de 1523*. Palma, p. 145-163.

4 ARM, EO 27, f. 91

5 ARM, P-153, f. 121v-123.

6 AMT, sec. Truyols, llig. 33-T, pl. 3, (s/f): 26-II-1634. "[...] que deseais continuar los servicios de vuestros antepasados [...]"

7 AMT, sec. Truyols, llig. 33-T, pl. 3, (s/f).

8 AMT, sec. Truyols, llig. 33-T, pl. 3, (s/f). Isla de Santa Margarita, 21-XII-1635. Es certifica que "[...] habiendo levantado una compañía de infantería española en Mallorca y con ella passando a Italia a servir a S.M. ha sido comprendido en la reformatión que de nuestra orden se ha hecho de algunas compañías del Tercio del Conde de Santa María de Formiguera y suplicandonos le mandásemos conceder por bien para yr a España a negocios que le importan [...]"

9 AHN, OM 10.119.

10 Les actes de matrimoni en poder del notari Miquel Seguí. Els pares de Dionísia Font de Roqueta Gual varen ser el Sr. Francesc Font de Roqueta, casat amb la Sra. Elionor Gual de Ternens. Felip III li va concedir a Francesc Font de Roqueta el privilegi de cavaller militar el juliol de 1608. ARM, LR, 93, f. 355v, i el títol de noblesa, ibidem, f. 357-360v.

ni varen néixer Francesc i Jerònima Truyols Font de Roqueta.

Dionísia Font de Roqueta Gual va morir el primer de novembre de 1648 a la posada dels Truyols a Manacor. Nicolau Truyols es va tornar a casar amb Elionor Dameto Rossinyol, amb qui va tenir Joana, Elionor, un primer Nicolau mort amb pocs mesos, altre fill que li varen posar també Nicolau, que serà amb el temps el marquès de la Torre, i Jordi. En morir Nicolau Truyols Nicolau, va deixar els seus béns al seu primogènit Francesc Truyols Font de Roqueta, que havia nascut a Palma el juny de 1639 i va morir l'any 1702 a Madrid.

Ell i la seva dona varen morir sense descendència legítima. La seva dona Leonor Doms San Juan havia mort el 1694. Dos són els aspectes professionals de Francesc Truyols Font de Roqueta: els militars i els polítics. Va començar a l'exèrcit com a soldat, de plaça senzilla, a un primer destí en el terç de Milà fins a arribar a general d'artilleria. Destaquen tres càrrecs polítics: governador de l'illa d'Eivissa (1671-1678), procurador reial del regne de Mallorca (1695-1702) i conseller de capa i espasa al Consell d'Aragó.¹¹ A principi del segle XVIII els tres germanastres -Francesc Truyols Font de Roqueta, Nicolau (marquès de la Torre) i Jordi Truyols i Dameto- gaudiren d'importants càrrecs polítics tant en àmbit nacional com en el regne de Mallorca gràcies a un bon *cursum honorum* i al seu important patrimoni. A la mort de Francesc Truyols Font de Roqueta, va vincular les propietats dels Truyols al seu germanastre Nicolau Truyols i Dameto, marquès de la Torre. Aquest, Nicolau Truyols i Dameto (1667-1729), va ser lloctinent de procurador reial entre 1696 i 1702, i procurador entre maig i setembre de 1702 i des del 1706 fins al 1715, i va ser el darrer procurador reial de Mallorca. Va ser un dels principals austriacistes a Mallorca, i fruit d'aquesta opció monàrquica Felip V el va destituir de tots els càrrecs durant l'ostracisme a la postguerra de Successió. Referent a la concessió del marquesat, Felip V li va concedir el títol el 1704. En un acte de rebel·lia va refusar el títol que li havia concedit Felip V i va sol·licitar el mateix títol a Carles d'Àustria com a monarca legítim. En concloure la guerra Felip V li va retirar el títol el 1715 i fins al 1728 no li va tornar a concedir, com a resultat de la Pau de Viena de 1725 entre Felip V i Carles d'Àustria.¹²

El seu germà Jordi Truyols Dameto (1670-1723), menor dels barons Truyols i Dameto, va ser canonge i inquisidor a la Seu de Mallorca, càrrec que va ocupar com a inquisidor fiscal fins a la seva mort.¹³ Va ser un dels inquisidors de Ma-

llorca que més temps havia tengut el càrrec. El 1712 va obtenir el títol de cavaller de Santiago i va ser armat cavaller al convent d'Àtria extramurs de la Ciutat de Mallorca. Durant el regnat de Carles d'Àustria i fruit de la seva filiació austriacista va ser un dels set consellers que varen formar part del Consell Suprem de la Inquisició. No va aconseguir la desitjada mitra del bisbe de Mallorca, a la mort d'Antoni de la Portilla, encara que el seu germà, el marquès de la Torre, va desplegar totes les seves influències per aconseguir-ho.¹⁴

Abans de morir va renunciar a la part que li corresponia de l'herència a favor del seu germà, el marquès de la Torre. És, juntament amb el seu germanastre Francesc, fill il·lustre de la ciutat de Palma.

Ferran Truyols Gual (1707-1778), II marquès de la Torre, secundogènit del primer marquès de la Torre, va néixer a Palma el 23 de novembre de 1707.¹⁵ Ferran va ser regidor perpetu a l'Ajuntament de Palma entre el 1751 i el 1763,¹⁶ i capità de la família del Sant Ofici de la Inquisició.¹⁷ A més, va exercir com a capità comandant de Manacor i el seu districte, tal com havia exercit la seva família. Es va casar amb la seva cosina, Maria Inés Fortuny Ruesta, el novembre de 1735. Fruit d'aquest matrimoni varen néixer Ferran (III marquès de la Torre);¹⁸ Francesc (IV marquès de la Torre); Nicolau; Ignasi, que es va casar amb Josep Montaner (II marquès del Reguer); Violant i Maria Josefa, totes dues monges; Jordi, que va morir el mateix any del seu naixement; i un segon Jordi que va arribar a brigadier del castell de Malta i a governador militar de Mallorca.¹⁹ El II marquès de la Torre va morir el 14 de novembre de 1778 i va ser enterrat al sepulcre de la capella de la Puríssima, a l'església de Montis-sion de Palma. La seva dona va morir un any després, el 19 d'abril de 1779, al predi de Son Vida, al terme de Palma.²⁰

Francesc Truyols Fortuny (1747-1821), IV marquès de la Torre, va néixer a Palma el 13 de gener de 1747. Després de la mort del seu germà, el canonge i subdiaca de la Seu de Mallorca, Ferran (1732-1781), va continuar el títol convertint-se en IV marquès de la Torre i propietari de les propietats dels Truyols. El 1772 va entrar a servir com a cadet del regiment de Dragons d'Almansa i va ascendir fins a brigadier el 1805. Va desenvolupar càrrecs contra la República francesa, en

11 PASCUAL RAMOS, Eduard (2008). *Francesc Truyols Font de Roqueta. Política i llinatge a la Mallorca del segle XVII*. Palma, 2008.

12 PASCUAL RAMOS, Eduard (2008). "Ostracismo político en la Procuración Real de Mallorca durante la guerra de Sucesión", *MRAMEG*, 18, p. 37-68.

13 AMT, sec. Truyols, llig. 66-T, pl. 9.

14 León Sanz, Virginia (1993). *Entre Austrias y Borbones. El Archiduque Carlos y la monarquía de España (1700-1714)*, Madrid, p. 72-74.

15 ACM, 13.832, f. 51.

16 AMT, sec. Truyols, llig. 68-T, pl. 27.

17 AMT, sec. Truyols, llig. 68-T, pl. 28. "Títol de capità de la Família del Sant Ofici a favor de D. Ferran Truyols Gual." Madrid, 26-III-1726.

18 Palma, 1732-1782.

19 Jordi Truyols Fortuny. AMT, sec. Truyols, llig. 79-T.

20 AMT, sec. Truyols, llig. 11-T, pl. 21.

especial durant la conquesta de Menorca, i el destinaren el 1808 al comandament de la cavalleria de la plaça de Palma. Es va casar el 19 de novembre de 1783 amb la seva neboda Maria Ignasi de Villalonga de Pinós. D'aquest matrimoni varen néixer Ferran Truyols Villalonga (V marquès de la Torre),²¹ mestrant de la reial de cavalleria de Granada, que es va casar amb Joana de Salas Boxadors; Francesc, que va ser canonge i degà de la Seu de Mallorca; i Ignasi, que es va casar amb Joaquina Chaverón i Doms. Francesc Truyols Fortuny va morir el 15 d'octubre de 1821 a Palma.²²

Propietats dels Truyols a Manacor

Any	1578	1685	1709	1743	1818
El Fangar	10.000	7.400	7.400	6.588	7.400
Plana del Fangar	-	3.400	3.400	5.057	4.560
Espinagar	-	10.200	10.200	9.497	9.000
Puig de l'Anar	-	2.800	2.800	2.642	3.760
La Mola	-	3.400	3.400	3.319	4.400
La Torre	-	-	1.150	1.026	840
Casa a Manacor	-	700	700	500	600
Pelada		180	180	260	-
Mirabò		130	130	160	-
Rotes					7500
Total	10.000	28.210	29.360	29.049	38.060

Valor en lliures

Consolidació i patrimoni dels Truyols a Manacor al segle XVIII

La major part del patrimoni dels Truyols es basava en ingressos procedents de l'explotació de la terra i arrendaments, que durant l'edat moderna eren un dels mitjans d'enriquiment més prestigiosos.²³ Aquest tipus d'activitat patrimonial es pot considerar conservadora, almenys pel que fa a l'activitat econòmica de pocs riscos financers com podia ser la mercaderia. Es caracteritzaven per ser famílies poc emprenedores que evitaven dedicar-se, almenys obertament, a activitats que eren infames o que no reportaven prestigi.

21 AMT, sec. Truyols, llig. 97-T: "Cartes adreçades per Ferran Truyols Villalonga al seu germà Francesc (1820-1822)"; llig. 98-T: "Cartes adreçades a Francesc Truyols Villalonga (primera meitat del segle XIX)"; llig. 100-T: "Documents eclesiàstics, comunicacions, oficis, etc. adreçades a Francesc Truyols Villalonga".

22 AMT, sec. Truyols, llig. 11-T, pl. 11. 26-IX-1820. "Obres pies de Francesc Truyols Fortuny, marquès de la Torre."

23 DRAIN, M. (1993). "La terre. Capital physique, capital symbolique", en S. Woolf (direc): *Espaces et familles dans l'Europe du Sud à l'âge moderne*, París, p. 21-51.

La característica patrimonial dels Truyols a inicis del segle XVIII és ben complexa a causa del volum considerable de propietats mobles i immobles que tenien en possessió. L'acumulació patrimonial és conseqüència de la capacitat de resposta que cada generació va aplicar dins una complexa estratègia econòmica. Per això, el sistema de fideïcomís i l'estratègia matrimonial formaven part de les mesures adoptades durant els segles XVI i XVII per bona part de la noblesa mallorquina per poder consolidar el seu patrimoni a cada generació en un context de descens dels ingressos agraris durant el segle XVII.²⁴ El sistema d'agnació, inclòs en el sistema del fideïcomís, estipulava la crida a heretar als barons primogènits, excloent les dones i els seus descendents. L'habilitat d'alguns llinatges, i els Truyols en són un cas significatiu, es caracteritzà per la seva capacitat per administrar el patrimoni en signe positiu.

Nicolau Truyols i Dameto, marquès de la Torre, va acumular un gran patrimoni fins a la seva mort. Així ho indica el seu inventari notarial *post mortem* sobre l'immens patrimoni acumulat en béns mobles i immobles repartits per tota l'illa.²⁵ Els principals béns immobles es localitzaven a Ciutat, Manacor i Andratx, però també varen tenir propietats més petites a altres pobles de Mallorca. L'acumulació patrimonial va tenir tres vies adquisitives: la via hereditària familiar (recordar que el seu germanastre major, Francesc Truyols Font de Roqueta, va morir a Madrid sense descendència); la via familiar col·lateral, o indirecta, dels seus cunyats (famílies Desmas i Oms); i una darrera via que era la compra.

Les propietats dels Truyols a Manacor al llarg de la modernitat es varen caracteritzar per estar agrupades (*plànol 1*). Només tractam les propietats al segle XVIII amb una petita referència dels valors durant

Possessions dels Truyols a Manacor

24 Sobre el fideïcomís veure: ZAFORTEZA, L. (1989): "Notes al voltant del fideïcomís en el regne de Mallorca", *Estudis Balearics*, 34, p. 55-61; MOREY TOUS, Antònia (1999). *Noblesa i desvinculació a Mallorca als segles XVIII i XIX*. Barcelona, 1999.

25 ARM, Prot T-577, f. 2-35.

el temps. Podem dir que Nicolau Truyols Ballester, a part de les terres del Fangar i posada a Manacor el 1580, també tenien les cases i rafal de Son Talent i la possessió de Son Mas, a més de petites terres. El 1617, Jaume Truyols Ballester, germà del Nicolau anteriorment mencionat, tenia la possessió de Son Frau.

Arran del trasbals de bona part de les famílies benestants que s'instal·laren a Ciutat a inicis del segle XVI, varen optar per arrendar les seves terres a terceres persones o les continuaren explotant amb un amo. Els arrendaments de les propietats agràries, inclòs el bestiar, eren per espai d'entre quatre i vuit anys amb una retribució mixta (monetària i frumentària). Per tal de maximitzar els ingressos, també es llogaven les parcel·les més llunyanes de les terres de la possessió i menys fèrtils, les denominades rotes (petites parcel·les d'entre una i dues quarterades), que es llogaven als camperols per un temps d'entre nou i trenta anys, i que en acabar el contracte el domini útil tornava al propietari i es tornava a arrendar a un preu més alt i per menys anys, ja que la terra era fèrtil. A l'*Apeo* de Garay de 1818 consta que els Truyols tenien només en rotes 750 quarterades de terres valorades en 7.500 lliures.²⁶

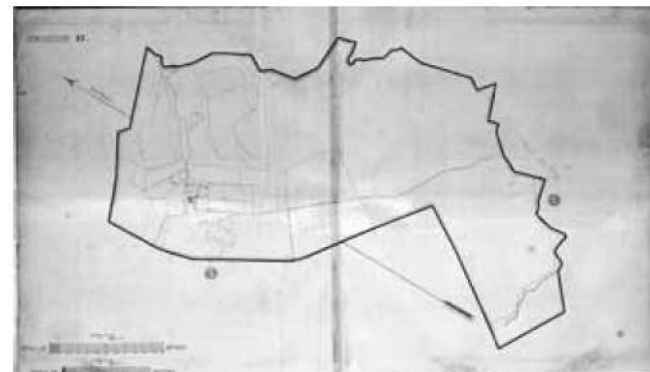
El Fangar i la Plana del Fangar

Les principals propietats del Truyols, extramurs de Ciutat, eren la possessió del Fangar²⁷ i la Plana del Fangar.²⁸ Sabem que al segle XVI el Fangar era un terreny únic que al segle següent es va dividir en diverses parts més petites del mateix propietari.²⁹

A l'*Estim* general de 1578 tenia un valor cadastral de 10.000 lliures,³⁰ i a l'*Estim* de 1693 surten dividides en dues grans propietats: el Fangar i la Plana del Fangar, de menor grandària, estimades en 7.400 lliures i 3.400 lliures respectivament.³¹

Des de l'edat mitjana, l'alta taxació cadastral i les múltiples causes judicials entre les viles de Manacor i Felanitx sobre la seva ubicació ens proporciona la importància d'aquesta possessió. L'any 1727, només en rotes, tenia una extensió de 255,88 quarterades. Eren veïnes de l'alqueria de Jaume Escarp, l'alqueria dels

germans Bonanat i Ramon Bordoy, amb el terme del castell de Santueri, la marina d'Osset ses Cudines, la marina de l'Hospital de Sant Joan, el rafal de Francesc Escarp, l'alqueria de Serra i la vall de Nebot (*plànol 2*).

El Fangar

La considerable extensió del Fangar va ser motiu de conflicte entre les viles de Manacor i Felanitx a l'hora d'establir a quina de les dues viles pertanyia. Als protocols d'establiment de Nicolau Truyols del 1507 s'indica que "situatam per maiori parti in termino ville de Manacor, et pro minori parte in termino dicte ville de Falanigio".³² Part de la confusió va ser originada per la compra d'un tros de terra comprat de la possessió d'Horta situada al terme de Felanitx, la qual incrementava el Fangar. El 1554, el virrei ordenà als jurats que limitassin el Fangar per establir-ne la seva finitud: "que fitar o posar fites en lo que pretenen los jurats de Falanig dients la menor part de la possessió del Fangar seria o pertanyeria a la vila de Felanig".³³ Suposam que no es va dur a terme perquè el gener de 1559 el Consell encara tenia pendent de conèixer el límit del Fangar entre les dues viles. El gener de l'any següent, el Consell comunicava que el virrei "ha de ésser ací promptement en la visura de les fites de la possessió del Fangar per la questio de Felanix".³⁴ El 1562 s'inicià a la Real Audiència un llarg plet entre aquestes viles per concretar els límits que separaven els termes. Els de Felanitx presentaren els protocols notariais dels anys 1500 i 1506 per validar la seva pretensió que "la

26 AMM, 594/1, f. 346v-347v.

27 ARM, D-1253, f. 442. A l'Arxiu del Marquès de la Torre hi ha un document de compra de la propietat del Fangar per Pere Truyols, curador de Nicolau Truyols el 1377, del predi de la Mola el 1311 i un altre el 1364: AMT, sec. Truyols, llig. 9.

28 ARM, D-1253, f. 442. La Plana va ser comprada el 1638 per Francesc Truyols Ballester a Rafel Nadal de Manacor.

29 VAQUER BENNASSAR, Onofre (1987) *Una sociedad el antiguo régimen. Felanitx y Mallorca en el siglo XVI*. Tomo I, Mallorca, p. 276.

30 AMM, 660/1, f. 340: any 1578 i AMM, 659/3, f. 177: any 1580.

31 AMM, 668, f. 291v.

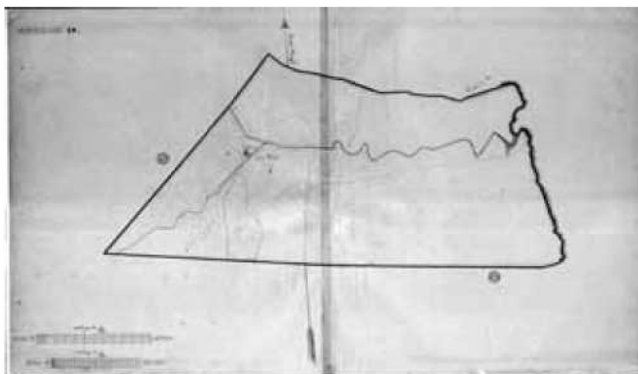
32 ARM, Prot. P-661, f. 240-242. Protocol notarial de 22-X-1507 que estableix el Fangar entre Nicolau Truyols, fill de Jaume Truyols, i Nicolau Truyols, ciutadà, per un cens de 39 lliures i 16 sous.

33 AMM, Co, f. 16v.

34 AMM, Co, f. 28.

possessió dita del Fangar en tot o en part és en lo terme de Felanitx³⁵. A més, mostraren com per les terres del Fangar s'havia pagat delme al terme de Felanitx. El 1583 encara persistia el problema.³⁶ Amb la confecció del primer *Estim* a finals del segle XVI, es varen fixar els límits dels termes i el Fangar va passar a dependre definitivament de la vila de Manacor.³⁷

La possessió comptava amb terres i una casa de dues plantes distribuïdes en una sala, dues cambres, saló (quadra), alcova, un tocador, un estudi sota l'escala principal, estudi amb claustre amb escala, habitació dels criats, capella, cambra petita superior devora la cuina, menjador dels criats, cambra interior i dos rebosters. La propietat del Fangar estava en alou reial, és a dir, sota domini directe i reconeixement del domini eminent del monarca. Els Truyols arrendaven aquesta propietat amb contractes de quatre anys. Es cobraven anualment 190 lliures, 94 quarteres de forment, 11 de xeixa i 42 d'ordi.³⁸ El marquès de la Torre pagava anualment al Reial Patrimoni el denominat delmari, vuit quarteres de blat i deu d'ordi i civada.³⁹ En l'inventari notarial *post mortem* del marquès de la Torre consta que les rotes produïren en 271 quarteres.⁴⁰ Les rotes principals eren les anomenades del Pinar i de na Vallòria.

La Plana

En el darrer contracte d'arrendament signat pel marquès de la Torre sobre el predi de la Plana del Fangar, veïnat del Fangar, es va estipular el pagament de 190 lliures anuals, 60 quarteres de forment, 25 quarteres d'ordi, 10 de civada, 1 quintar de formatge, 25 lliures

35 AMT, a., llig. IV, núm. 87.

36 AMM, C-O, f. 146.

37 ROSSELLÓ VAQUER, Ramón (2007). *Els senyors del Fangar i les relacions amb Felanitx*. Mallorca, p. 3.

38 Xeixa: blat de bona qualitat, que fa la farina blanca i més saborosa que la del blat ordinari; DCVB.

39 AMT, sec. Truyols, llig. 63-T, pl. 3. Informació realitzada a instància de Nicolau Truyols i Dameto, sobre l'import del delme de la propietat de Manacor.

40 ARM, Prot. T-577, f. 14v-16v.

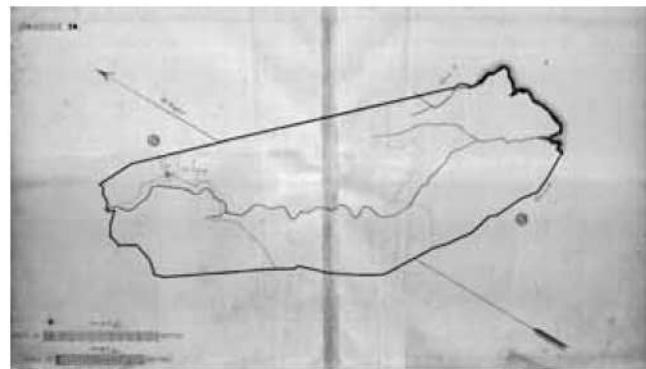
de lli, 2 moltos i un anyell. Les rotes de la Plana del Fangar, que eren la Marina, Mànega i Talaya, pagaren entre els anys 1718 i 1730, en total, 84 quarteres i 51 gallines.⁴¹ Els Truyols varen ser senyors del Fangar fins al 1892, data en què varen vendre aquestes dues possessions al Sr. Gaspar Bonnin (*plànol 3*).

Any	1578	1685	1709	1743	1818
Valor: Fangar ¹	10.000	7.400	7.400	6.588	7.400
Valor: Plana del Fangar	-	3.400	3.400	5.057	4.560

Espinagar

La possessió denominada Espinagar, tassada en 9.497 lliures, era la més valorada de les propietats del marquès de la Torre.⁴² Situada entre s'Hospitalet, la ribera marítima, sa Plana, puig de l'Anar i sa Mola, en origen va ser una escissió del latifundi del Fangar. Començà a funcionar com a possessió a meitat del segle XVII. La seva considerable extensió es reflecteix en les sis-centes seixanta-dues quarterades de terreny i altres tantes de garriga. Va ser dedicada a la ramaderia, el cultiu dels cereals i a la vinya. A les cases hi havia molí de sang i celler, i a més tenia una guarda de 400 cabres, 250 ovelles i 15 bous.

A la mort del marquès de la Torre, aquesta propietat estava llogada a Guillermo Nadal, *Barcho*, i a la seva dona Juana Llodrà per 190 lliures, 70 quarteres de forment, 25 d'ordi pagadors a principi del mes d'agost, 5 parells de capons, 3 gallines, 2 moltos (valorats cada moltó en 3 lliures), 4 anyells (mamant), un crestat (valorat en 3 lliures), 1 cabra (valorada en 1 lliura i 5 sous en cas de no poder pagar la carn del bestiar), 1 quintar de formatge, 10 lliures de saïm, 1 arrova de lli i 1 carretada de llenya.⁴³ Les rotes d'aquesta propietat arrendades des de 1709 fins al 1729 eren Calàpet, Espinagar de la Marina

Espinagar

41 ARM, Prot. T-577, f. 23v-24v.

42 ARM, D-1253, f. 439.

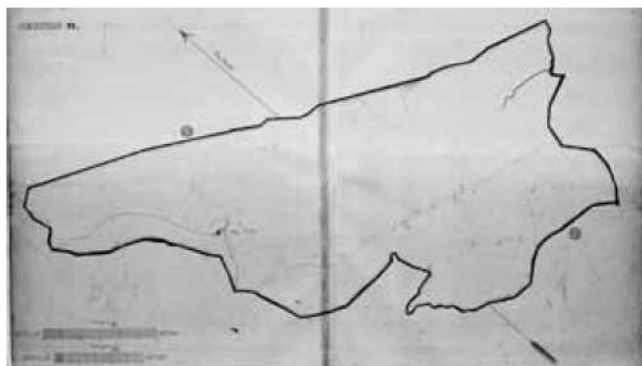
43 ARM, Prot. T-5aliures; AMT, sec. Truyols, llig. 37-T, pl. 10.

i Camp d'Estanyols, i produïen 143 quarteres.⁴⁴ En contrapartida, el marquès de la Torre pagava en concepte de delme reial per aquesta propietat vuit quarteres de blat i deu d'ordi i civada (*plànol 4*).⁴⁵

Any	1578	1685	1709	1743	1818
Valor: Espinagar	-	10.200	10.200	9.497	9.000

Sa Mola

Sa Mola era una altra de les propietats del Truyols situada al terme de Manacor, valorada en 3.319 lliures l'any 1743, i amb una extensió d'unes dues-centes vint-i-quatre quarterades, gran part d'elles de garriga, que a poc a poc va ser cultivada en règim de rotes.⁴⁶ Juntament amb el Fangar era de les propietats més antigues dels Truyols. Tenia "cases, molí de sang i altres dependències pageses". Estava dedicada al cultiu de cereals i a la ramaderia ovina i cabrum. El contracte d'arrendament de sa Mola, per quatre anys, rebia anualment 80 lliures, pagadores cada quatre mesos, 50 quarteres de forment, 25 d'ordi, 1 quintar de formatge, 1

Sa Mola

moltó, 1 anyell i 8 capons. Coneixem algunes de les anomenades rotes: Corral d'en Bellembe, sa Mola Baix des Picot i es Coll d'en Vallbona. El marquès de la Torre pagava anualment en concepte de delme reial dues quarteres de blat, tres d'ordi i tres de civada (*plànol 5*).⁴⁷

Any	1578	1685	1709	1743	1818
Valor: sa Mola	-	3.400	3.400	3.319	4.400

44 ARM, Prot. T-577, ff. 20-21v. En total varen ser 112 quarteres, 264 barcelles i 112 almuds, el que equival a 143 quarteres. La mitjana produïda per parcel·la de rotes va ser d'1 quartera i 2 barcelles.

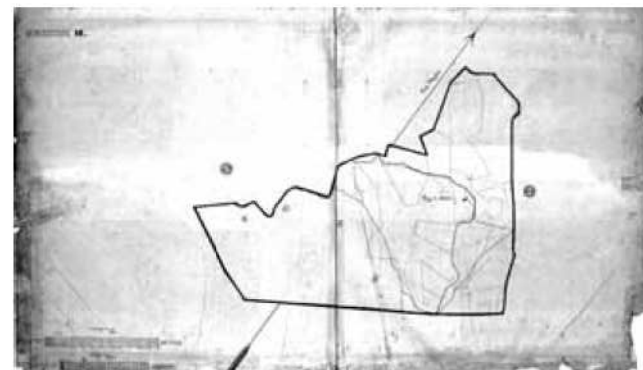
45 AMT, sec. Truyols, llig. 63-T, pl. 3.

46 AMM, 679, f. 50v.

47 ARM, D-1253, f. 442.

Puig de l'Anar

Possessió valorada en 2.642 lliures, estava dedicada principalment al cultiu de cereals i a la ramaderia ovina i cabrum, i parts de roters. L'arrendament, amb contracte de quatre anys, estava valorat en 100 lliures en tres pagaments, 35 quarteres

Puig de l'Anar

de forment, 12 de civada, 1 quintar de formatge, 8 capons, 2 gallines, 1 moltó, 2 anyells i 1 carretada de llenya portada "a sa posada des senyors a Manacor".

Les rotes d'aquesta possessió anomenades dels Barranachs produïren 84 quarteres.⁴⁸ El propietari tenia l'obligació de

pagar cada any en concepte de delme reial 3 quarteres de blat, 3 d'ordi i de civada.⁴⁹ Aquesta propietat va ser venuda l'any 1892 al Sr. Gaspar Bonnín, de Felanitx, juntament amb el Fangar (*plànol 6*).

Any	1578	1685	1709	1743	1818
Valor: Puig de l'Anar	-	2.800	2.800	2.642	3.760

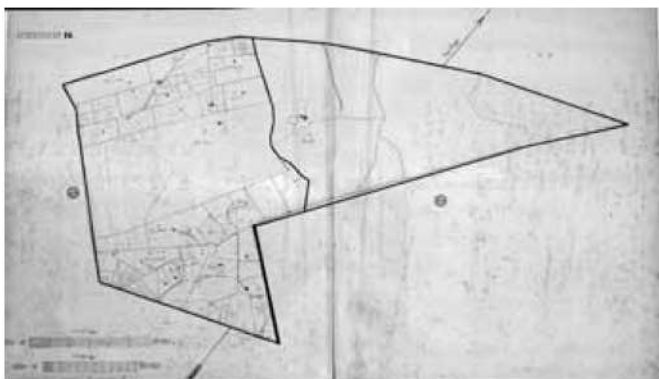
La Torre

La Torre, en altre temps Son Llull, situada a Manacor, va ser triada per Nicolau Truyols i Dameto com a gentilici per al seu marquesat. Era una de les propietats més modestes del marquès de la Torre, amb una extensió d'unes 18 quarterades.⁵⁰ Francesc Truyols Font de Roqueta la va comprar l'any 1676 a través d'un intermediari per un preu de 1.700 lliures i la va donar al seu germanastre, el marquès de la Torre, el gener de 1696. Confrontava amb Son Vaquer, sa Pont, sa Vall

48 ARM, Prot. T-577, f. 20-21v. En total varen ser 72 quarteres, 177 barcelles i 48 almuds, el que equival a 84 quarteres. La mitjana produïda per parcel·la de rotes va ser d'1 quartera, 6 barcelles i 3 almuds.

49 ARM, D-1253, f. 442.

50 AMM, 594, f. 346-347v.

La Torre - Sa Vall

d'en Busamo i, per altra part, amb el terror del marquès de la Torre.⁵¹ La possessió de la Torre estava arrendada l'any 1729 a Elisabet Pasqual, viuda de Mateu Duran, per quatre anys, pagant anualment 25 lliures, 25 quarteres de forment, 4 capons.

El marquès de la Torre pagava en concepte de delme reial 2 quarteres de blat, 3 d'ordi i 3 de civada (plànol 7).

Any	1578	1685	1709	1743	1818
Valor: La Torre	-	-	1.150	1.026	840

Altres propietats menors

Al terme de Manacor també tenien diverses propietats menors anomenades Palada i Mirabò, de dues quarterades de terra. No s'han pogut localitzar però

51 ARM, ECR 1.086, f. 468v-469. "El Noble D. Nicolau Truyols y Dameto, Cavaller del Abit de Alcantara mediant jurament ett. denuncia tenir y possehir una posesio anomenada la Torre, olim Son Llull, situade en lo terme de la vila de Manacor tenguda sots alou y directe domini de se Mag., que Deu gde., de la porcio que fonch del Noble D. Nuño Sans a vinte de lluisme franca de censal. La qual confronta de un part ab poss. dita Son Vaquer vuy poseida per D. March Antoni Cotoner. De atra part ab Rafal son Pont que fonch de Mathia Vaquer alias Trentapels, y are de los hereus. De altra ab possessio anomendada de la Vall den Busamo poseida al prt. per Gabriel Llull beneficiat, y de altra part ab diferens terras de partinencias de dita poss. la Torre, la qual dit Noble denunciand y possehiex en virtud de donacio universal a son favor feta per el Noble D. F. Truyols son germa olim del Consell de se Mag. en el Supremo de Aragon como conste ab acte public rebut per F. Isidro de Leon escrivva de numero den la vila de Madrid als 28 de tener 1696 y el dit Nob. F. Truyols aquella tenia y possehia en virtud de venda a son favor feta mediant acta fiscal per la Curia del Mag. Batle ab virtud de renissorias de la Rl. Audiencia per preu de 1.700 L. sens carrees de algun censal ni altra obligacio alguna segons es de veure ab acte continuat en la scrivania de Cartas Reals als 4 mar 1676. No obstant que el citat acte sia a favor del R. Juan Carreras pre. per quant ab altra acte public rebut per el D. Pre Puigserver not. als 17 de abril 1690. Conste que el dit R. Juan Carreras declara que no obstant que la precitada venda de dita poss. fonch feta a favor seu, pero es la real veritat haverla comprada per orde y compte de dit Nob. D. F. Truyols y pagat son preu de diner de aquell, y en quant fos menester feu renuncia y entrego de qualsevol dret pogues tenir en ella a favor del mateix D. F. Truyols com en lo presitat acte llargament es de veure. La qual poss. segons en lo acte de la venda sobrecitat fonch cabrevada en la curia del Real Patrimoni per Gabriel Llull posschidor de aquella als 19 setembre 1610."

encara actualment existeixen als afores, entre Manacor i Son Fangos Vell (camí de Son Moix i camí de Son Fangos), unes terres anomenades Mirabò. Els Truyols, per les dues peces de terra, pagaven en concepte de delme reial anual 1 quartera de blat, 1 d'ordi i 1 de civada.⁵² El tros de terra anomenada Mirabò va passar a Rafel Thomas Rosselló el 1777, i Pelada, a Rafel Barceló l'any 1780.⁵³

Any	1578	1685	1709	1743	1818
Valor: Pelada		180	180	260	-
Valor: Mirabò		130	130	160	-

En total, el marquès de la Torre pagava anualment per totes les propietats que posseïa a Manacor, en concepte de delme reial, un total de 30 quarteres de blat, 37,5 de civada i ordi.

A Manacor tenien una casa o posada "prop la Igl. Parroquial de ella en lo lloch dit lo Cos" devora el "carrer vulgament dit Marquez Truyols", confrontades d'una part amb el carrer Còs, amb el carrer vulgarment dit "del Marquez Truyols", amb les cases de l'Il·ltre. marquès d'Ariany, amb el corral dels hereus de Joan Frau, i d'altra part amb cases i corral del notari Agustí Mas. Creim que aquesta casa, amb la dificultat que suposa localitzar-la dins el nou traçat urbanístic, estaria situada a la cantonada entre el carrer Capellà Pere Llull i carrer

Illeta on els Truyols tenien posada a Manacor

52 AMT, sec. Truyols, llig. 63-T, pl. 3.

53 AMM, 679/1, f. 50V.

del Rector Caldentey (*plànol 8*).⁵⁴ Entre 1685 i 1818 va tenir un valor d'entre 700 i 500 lliures. L'immoble estava situat en una zona principal i es pot classificar de primera classe per tenir un valor mitjà de 600 lliures. Era d'ús privat i no estava arrendada a la mort del marquès de la Torre. Estava dividida en dues plantes: a la planta inferior hi havia una sala, una quadra, quatre habitacions, una cuina, rebost i un pastador; a la planta superior o principal hi havia dues cambres (habitacions) i una sala.⁵⁵ S'ha pogut saber, segons l'inventari notarial *post mortem*, que en aquesta casa hi havia un total de trenta-vuit quadres, principalment de temàtica religiosa.⁵⁶

Any	1578	1685	1709	1743	1818
Valor: posada a Manacor	-	700	700	500	600

La patrimonialització dels càrrecs era una altra forma de combinar poder i patrimoni. Part de la noblesa, i aquells que pretenien ascendir a l'escala social, aplicaren una política de compra i acumulació de càrrecs com a inversió monetària. Molts d'aquests càrrecs no es compraven per exercir sinó per llogar-los a terceres persones i cobrar anualment unes rendes substancials.⁵⁷ Entre els nombrosos càrrecs en possessió del marquès de la Torre destaca l'escribania de Manacor valorada en 4.000 lliures.⁵⁸ Carles II li va atorgar una reial mercè, amb facultat de servir-la per substitució, per renúncia de Pere Pomar.⁵⁹ En concloure la guerra de Successió, el marquès de la Torre no va patir la confiscació de propietats immobles però li varen llevar tots el càrrecs reials que havia obtingut (per concessions reials i comprats). L'escribania de Manacor va ser atorgada a Bartomeu Comàs.⁶⁰

- ACM: Arxiu Capitular de Mallorca.
- AHN: Archivo Histórico Nacional.
- AMM: Arxiu Municipal de Manacor.
- AMT: Arxiu del Marquès de la Torre.
- ARM: Arxiu del Regne de Mallorca.

54 FERRER FEBRER, Albert i CARVAJAL MESQUIDA, Albert (2003): Evolució urbana de Manacor (1600-1944), Manacor.

55 ARM, Not T-599, f. 11v- 13v.

56 ARM, Not T-577, f. 2-35.

57 El marquès de la Torre va tenir en possessió les escribanies de Manacor, Petra, meitat del Veguer, de la Muntanya de Mallorca, de la Governació de Menorca, Campos, Santanyi, Selva, Inca i Alaró.

58 AHN, *Consejos*, llibre 759, f. 21v-22. Madrid, 15-IV-1680. "Su Mag. (Dios guarde) ha hecho merced a D. Francisco Truyols de la escribanía de la villa de Manacor en el reino de Mallorca cuyo valor en cada un año importa 557 reales de plata. La media annata que debe son 196 reales de la misma moneda porque se le bajan 62 y medio por el dinero del sello." ARM, D-1258, f. 46.

59 AMT, sec. Truyols, llig. 33-T, pl. 5.

60 ARM, LR 101, f. 47v-49.

El Manacorens

Periódico literario y de intereses locales y del partido judicial

Laura Cifo Planissi

Portada del primer número de El Manacorens.